

УДК [373.2.016:74]:159.928 – 053.5

ББК 74.100.22

Вікторія Кліш, Наталія Семенова

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ВИХОВАНЦІВ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ОБРАЗОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті розкрито особливості розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку у образотворчій діяльності. Зокрема, теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови розвитку творчих здібностей дітей. Також визначено основу творчого розвитку дитини засобами образотворчої діяльності.

Ключові слова: творчі здібності, образотворча діяльність, дошкільний вік, сенсорне виховання.

На формування особистості дитини впливає багато чинників, серед яких чільне місце посідає культура й мистецтво. Поступово знайомлячись з культурною спадщиною людства, дитина прилучається до її цінностей, збагачує власний життєвий досвід, має можливість творчо застосовувати набуті знання у притаманних їй видах діяльності. Відповідно, розвивається уява, мислення, комунікативні навички, вміння розуміти іншого тощо.

Відомо, що дитяча творчість – явище унікальне. Багато педагогів і психологів, як вітчизняні, так і зарубіжні, підкреслюють велике значення занять художньою творчістю у всебічному, особливо в естетичному розвитку особистості дитини.

Творчі здібності – це створення предметів матеріальної та духовної культури, виробництво нових ідей, відкритті і творів, словом – індивідуальна творчість у різних галузях діяльності [8, с. 16].

Проблема розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку – одна з найактуальніших у світлі концепцій дошкільного виховання. “Художньо-образна природа мистецтва, – говорить у Концепції дошкільного виховання, – робить художню діяльність дітей єдиним у своєму роді засобом формування і творчих здібностей взагалі – продуктивного мислення, уяви, що лежать в основі будь-якого виду творчості” [1, с. 45].

Ми розглянемо такий вид творчості, як образотворча діяльність, адже, образотворча діяльність дошкільнят – це художня діяльність, що сприяє формуванню здібностей і творчому відтворенню враження від навколишньої діяльності в графічній і пластичній формі, а також містить в собі великі потенційні можливості всебічного розвитку дитини. Однак ці можливості можуть бути реалізовані лише тоді, коли діти відчують радість і задоволення від створеного ними продукту діяльності, якщо у них процес творчості викличе гарний настрій.

Малювання є чи не найбільш цікавим видом діяльності дітей дошкільного віку. Проблема в тому, що недостатньо використовуються в дошкільних установах заняття з навчання малюванню дітей дошкільного віку. Аналіз наукових праць засвідчує, що проблема розвитку творчих здібностей має комплексний характер і недостатньо ґрунтовно вивчена, а тому не знайшла повного відображення у

психолого-педагогічній теорії і практиці. А такий її аспект, як функціональний вплив засобів образотворчої діяльності на творчий розвиток дітей старшого дошкільного віку практично залишається поза увагою вчених.

У процесі прилучення дітей до різних видів образотворчого мистецтва відбувається розвиток пізнавальних здібностей, уточнюється знання про навколишній світ: суспільні явища, природу, людей. Сприймання художнього образу в картині, графіці, скульптурі сприяє уточненню багатьох понять, специфічних для образотворчого мистецтва [6, с. 112]. Їх знання робить процес сприймання більш осмисленим, цікавим, тому що дитина розрізняє виразні засоби кожного виду образотворчого мистецтва.

У психолого-педагогічних дослідженнях розкриваються особливості розумового, естетичного, творчого розвитку дітей дошкільного віку. Так в роботах О.В.Запорожця, В.В.Давидова, М.М.Подьякова виявлено, що дошкільники здатні в процесі предметно-чуттєвої діяльності виділяти суттєві властивості, встановлювати зв'язки між окремими предметами і явищами та відображати їх в образній формі. Цей процес особливо помітний в різних видах практичної діяльності: формуються узагальнені способи аналізу, порівняння і співставлення; розвивається вміння самостійно знаходити способи розв'язання завдань, вміння планувати свою діяльність.

Навчаючи дітей сприймати твори мистецтва, дорослі тим самим роблять виразнішою їхню образотворчу діяльність, хоча досить очевидно, що в цьому процесі немає механічного перенесення способів діяльності дорослого художника в діяльність дитини [2, с. 30]. Розглянемо, які встановлюються зв'язки і як необхідно впливати, щоб допомогти дітям у створенні виразного образу в малюнку, ліпленні.

Характерним зображувально-виразним засобом живопису вважається колір, завдяки якому художник має можливість передавати всю різноманітність оточуючого світу (багатство різноколірних відтінків, емоційний вплив кольору на глядача).

Колір у малюнку – найбільш яскравий засіб, що привертає увагу дітей, емоційно впливаючи на їхні почуття. Схильність дітей до яскравих чистих кольорів надає їхнім малюнкам виразність, святковість, яскравість, свіжість.

Так, у групах молодшого дошкільного віку під час малювання візерунків для веселих мотрійок педагог може використовувати чисті кольори фарб, звертаючи увагу дітей на поєднання фону і кольору яскравої плями: саме завдяки цьому відбувається формування сприймання образу веселих мотрійок, одягнутих у красиві сарафани [3, с. 62]. На кожному занятті з малювання або аплікації цей спосіб повинен бути головним.

Порівняно з малятами у дітей старшого дошкільного віку педагог повинен формувати більш диференційоване ставлення до кольору як засобу передачі настрою, почуттів (колір сумний, веселий, темний; колір веселий, радісний, святковий).

Другий виразний засіб – характер лінії, контура, передача руху в малюнку дошкільника – є найбільш специфічним. Характер лінії у дорослого художника визначається рівнем його майстерності, здатністю узагальнення. Малюнок часто буває лаконічним, маючи вигляд ескізу.

Педагог, навчаючи дітей розглядати твори різних видів образотворчого мистецтва, поступово прилучає їх до краси. З іншого боку, це позитивно впливає на

способи образної виразності, якими діти передають свої враження про навколишню дійсність в малюнку, ліпленні.

На основі вивчення досліджень Г.О.Підкурғанної, варто зазначити, що педагогам доцільно здійснювати художньо-творче виховання і розвиток дітей, проводячи їх через п'ять етапів, що передують власне творчій зображувальній діяльності (рис. 1).

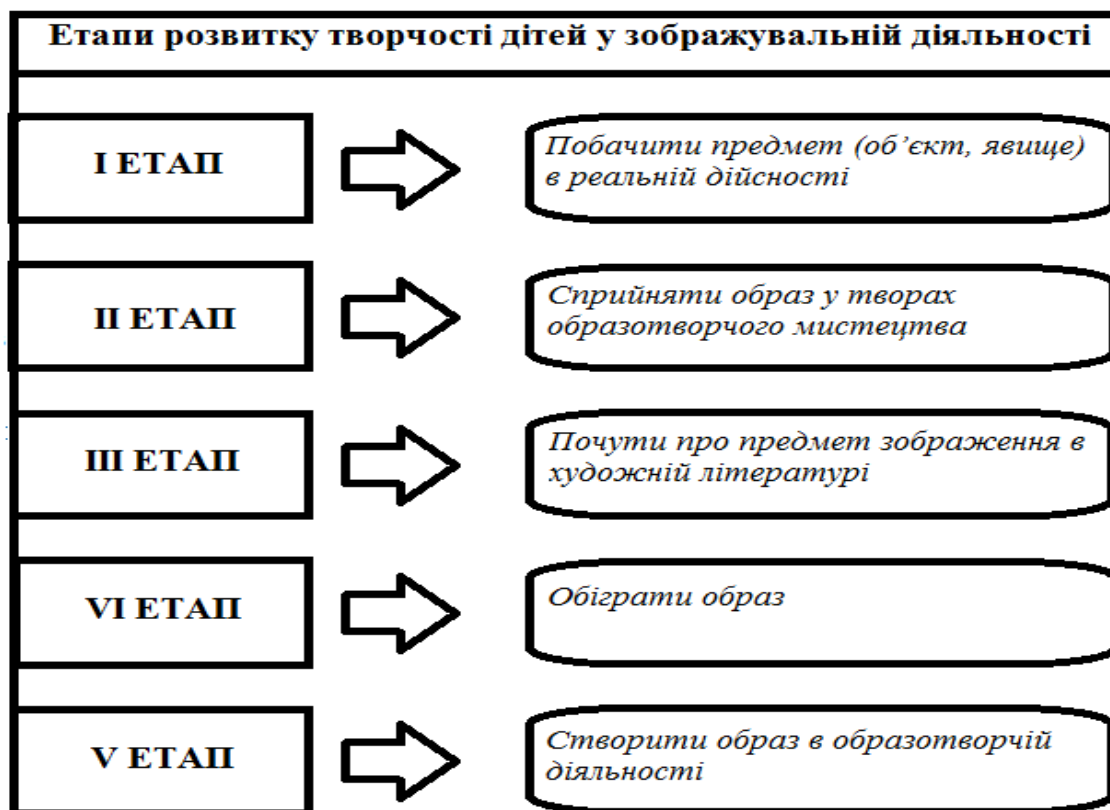

Рис. 1 Етапи розвитку творчості дітей у зображувальній діяльності

На п'ятому етапі дитина повинна залучатися до творчого процесу, що протікає в певній послідовності: виникнення задуму, його реалізація, отримання результату.

Проаналізувавши джерела інформації із проблеми дослідження, ми можемо стверджувати, що ознайомлення дітей дошкільного віку із різними видами образотворчого мистецтва (живописом, графікою, скульптурою, малою пластикою, декоративно-прикладним) створює сприятливі умови для розвитку їхньої художньої творчості.

В основу формування інтересу до зображувальної діяльності ми використовували положення вітчизняних і зарубіжних педагогів та психологів, зокрема, О.В.Запорожець, Н.Г.Морозова, Г.І.Щукіна, Д.Б.Ельконін, і зазначаємо те, що інтереси проявляються і формуються в процесі змістовної, організованої діяльності. Дитина повинна відчувати почуття радісного задоволення від діяльності, від усвідомлення своїх успіхів і досягнень у вибраній діяльності. Закономірно, інтерес до зображувальної діяльності неможливо сформувати без навчання. Положення про залежність інтересу від навчання, який характеризує підхід психологів і педагогів до проблем формування інтересів є принципово важливим.

Поява інтересу – це передумова і своєрідний показник художнього розвитку, формування інтересу, а також засіб підвищення ефективності навчання дітей зображувальній діяльності [5, с. 79]. При формуванні інтересу до зображувальної

діяльності важливим є положення психологів про те, що це не замкнутий в собі автономний процес.

Таким чином, нами було виокремлено умови, які необхідно створити для зображувальної діяльності:

- забезпечити заняття різноманітними художніми матеріалами для зображувальної діяльності;
- підібрати наочний матеріал (твори образотворчого мистецтва, ілюстрації з книг та ін.);
- обладнати куточок (центр) для самостійної зображувальної діяльності.

Це підготує ґрунт для формування інтересу і сприятиме створенню в дітей позитивного ставлення до діяльності.

Варто зазначити, що формування інтересу відбувається найефективніше, якщо спочатку готується ґрунт для цього формування, пізніше створюється позитивне відношення до предмету і діяльності і, на кінець, формуються відповідно інтереси в процесі спеціально організованої, систематичної, пізнавальної, творчої діяльності дітей.

Безмежна дитяча уява і фантазія в змозі відтворити в процесі практичної діяльності на заняттях з конструювання з паперу та промислових відходів предмети навколишньої дійсності, створити цілий світ казкових образів, надати простір для дитячої творчості [7, 8].

Найбільш сприятливим для розвитку творчості дитини є період коли дитина перебуває у дошкільному навчальному закладі. Дошкільний вік – це той період, коли образотворча діяльність може стати і найчастіше є стійким захопленням не тільки особливо обдарованих, але й майже всіх дітей, тобто, вводячи дитину в казковий світ мистецтва, ми непомітно для неї розвиваємо її уяву і здібності.

Одна із умов прояву творчості в художній діяльності – організація цікавого змістовного життя дитини: організація повсякденних спостережень за явищами оточуючого світу, спілкування з мистецтвом, матеріальне забезпечення, а також врахування індивідуальних особливостей дитини, бережливе ставлення до процесу і результату дитячої діяльності, організація атмосфери творчості та мотивація завдання.

Наступним завданням, на якому ми зупинимось більш детально, є формування сприймання, через те, що образотворча діяльність можлива лише на рівні сенсорного сприймання: уміння розглядати предмети, вдивлятися, виділяти частини, порівнювати із сенсорними еталонами форму, колір, величину, встановлювати ознаки предметів і явищ [4, с. 48]. Для створення художньо-виразного образу необхідне емоційне естетичне сприймання, розвиток у дитини вміння помічати виразність форм, кольору і виражати при цьому своє ставлення та почуття.

На цьому етапі, важливим є сенсорне виховання, адже це цілеспрямований розвиток відчуттів і сприймань, з яких і починається пізнання оточуючого світу. Важливим у сенсорному вихованні дітей є засвоєння ними узагальнених і систематизованих знань про якості предметів, які ними сприймаються.

Протягом всього дошкільного дитинства відбуваються зміни в процесі сприймання, від простих спроб розглянути і пощупати, не відповідаючи на запитання, який цей предмет, до прагнення більш планомірно і послідовно обстежити та описати предмет, виділяючи найбільш помітні особливості.

У різних видах образотворчої діяльності мета обстеження буде різною, але перед будь-яким видом діяльності вихователь звертає увагу дітей на форму, розмір,

положення в просторі, а вже перед самим зображенням виділяють контур, частини предмета, уточнюють колір [5, с. 38].

Сам процес обстеження включає кілька етапів, відповідно до досліджень Н.П.Сакуліної, ми виділили п'ять таких послідовних етапів:

1. Сприймання предмета в цілому (вихователь дає яскраву і образну характеристику предмета).
2. Обстеження з аналізом (спочатку виділяють великі частини, потім – малі, визначається їх форма).
3. Визначення будови предмета (співвідношення великих і малих частин).
4. Виділення кольору.
5. Повторний процес обстеження (запитання до дітей, розповіді дітей).

Звичайно, такий поділ процесу сприймання на етапи умовний і не завжди всі вони наявні у сприйманні. Це залежить від досвіду дітей.

Таким чином, ми даємо можливість дітям проявити свої здібності та реалізувати творчі задуми. Розвитку зображувальної творчості дітей сприяє наявність хороших якісних художніх матеріалів (папір, фарба, сангіна, кольорові олівці та фломастери, пластилін, глина, ножиці, клей і т. ін.).

У віці від 5 до 7 років у дітей розвиваються образотворчі здібності, уява, художнє мислення при створенні сюжетних і декоративних композицій; диференціюються переваги на фоні різнобічних інтересів – до живопису, графіки, пластики чи дизайну та головне – оволодіння мовою образотворчого мистецтва [3, с. 64].

Відповідно до вищесказаного, основою художньо-творчого розвитку дитини засобами образотворчого мистецтва і образотворчої діяльності ми визначили такі:

- особистісна позиція дитини, бажання самовиражатися;
- розвиток здібностей до образотворчої діяльності (до їх структури входять: емоційний відгук, сенсорика, творча уява, відчуття кольору, форми, композиції, уміння руки);
- створення художнього образу – особистісне ставлення дитини, емоційний відгук, самоутвердження, вибір і надання переваги засобам виразності (живописних, графічних, пластичних, декоративно-силуетних); взаємозв'язок різних способів та самостійний їх вибір дітьми;
- зміна структури педагогічного процесу і методів педагогічного керівництва. Ця зміна передбачає роль педагога в якості помічника, співучасника творчості. Спільна діяльність дорослого і дитини набуває характеру співтворчості; яка на кожному віковому етапі має свою функцію. На всіх вікових етапах позиція дитини залишається головною, провідною, і педагог повинен був приймати її до уваги.

В рамках дослідження було вивчено психолого-педагогічну літературу з даної проблеми, розглянуто сутність, зміст та основні компоненти розвитку творчих здібностей у дошкільників, а також характеристики дошкільного віку, визначено та вивчено педагогічні умови розвитку творчих здібностей дітей засобами образотворчої діяльності, проведено аналіз, а потім і узагальнено різні погляди на дану проблему в літературі. Ми прийшли до таких **висновків**:

- зміст поняття творчі “здібності” ми інтерпретуємо як динамічний процес формування особистості, спрямований на розширення спектру здібностей та особистісних якостей, які проявляються і збагачуються у практиці різних видів

конструктивної діяльності, результати її характеризуються новизною та оригінальністю.

- ми визначили, що у процесі прилучення дітей до різних видів образотворчого мистецтва відбувається розвиток пізнавальних здібностей, уточнюється знання про навколишній світ: суспільні явища, природу, людей.
- зазначили, що існують п'ять етапів, за допомогою яких педагогам доцільно здійснювати художньо-творче виховання і розвиток дітей, що передують власне творчій зображувальній діяльності.
- вважаємо, що ознайомлення дітей дошкільного віку із різними видами образотворчого мистецтва (живописом, графікою, скульптурою, малою пластикою, декоративно-прикладним) створює сприятливі умови для розвитку їхньої художньої творчості.

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К.: ред. журн. “Дошкільне виховання”, 1999. – 70 с.
2. Ветлугина Н.А. Общие вопросы художественного творчества ребенка. Художественное творчество и ребенок / Под ред. Н.А.Ветлугиной. – М.: Педагогика, 2007. – С. 5–48.
3. Езикеева В.А. Образная выразительность рисунка у детей старшего дошкольного возраста // Художественное творчество и ребенок / Под ред. Н.А. Ветлугиной. – М., 1992. – С. 60–69.
4. Кириченко Н.Т. Естетичне виховання дошкільників засобами образотворчого мистецтва / Н.Т. Кириченко // Наукові записки УДПУ “Українське дошкілля”. – Науковий світ, 2011. – С. 47–50.
5. Котляр В.Ф. Учебное и творческое рисование в детском саду / В.Ф. Котляр // . – Запорожье, 2006. – 116 с.
6. Сакулина Н.П. Изобразительная деятельность в детском саду / Н.П. Сакулина // . – М.: Просвещение, 1999. – 206 с.
7. Шевчук А. Організація мистецьких видів діяльності дітей / А. Шевчук // Дошкільне виховання. – 2008. – № 1. – С. 7–9.
8. Шульга Л.М. Коли оживають речі: розвиток творчих здібностей старших дошкільників на заняттях з малювання / Л.М. Шульга // Дошкільне виховання. – 2013. – № 6. – С. 16–17.

In the article the features of development of creative abilities of children of preschool age in artistic activity. In particular, a theoretically grounded organizational and pedagogical conditions of development of creative abilities of children. Also defined the creative development of the child by means of visual activity.

Key words: *creativity, art, preschool age, sensory education.*

УДК 37.033 : 372.12

ББК 74.100.507

Надія Кравець

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ДЕФІНІТИВНО-ПОНЯТІЙНА СУТНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

У статті проаналізовано сутність понять “екологічне виховання”, “екологічна вихованість”, “екологічна культура”, “екологічна свідомість”, “екологічні знання”, “екологічні уявлення”, “емоційно-ціннісне ставлення”, “екологічно доцільна поведінка”.

Зроблено висновок, що екологічне виховання - багатогранний процес засвоєння екологічних знань із притаманною йому практичною спрямованістю, в якому виняткового значення набуває адекватне сприйняття та усвідомлення кожним вихованцем змісту основних компонентів екологічного виховання, що розглядаємо заपुरкою успішного розв'язання його завдань.